

JELENITS ISTVÁN

Jegyzetek a Korunk Szaváról

A Korunk Szava első, beharangozó száma 1931. júniusában jelent meg. A cím alatt a lap szellemiségét megjelölő felirat: „Az ifjú katolicizmus folyóirata”. Aztán a szerkesztésért és kiadásért felelős gróf Széchenyi György neve következik, majd a szerkesztőbizottság névsora: Aradi Zsolt, Balla Borisz, Katona Jenő, Mihelics Vid. A második szám némi késéssel, október 15-én jelent meg. Attól kezdve gróf Széchenyi György haláláig, illetőleg 1938 karácsonyáig félhavonként kézhez kaphatták az olvasók az egymást követő számokat, olykor – nyáridőben – két számot összevonva. 1931-ben hat szám jelent meg, azután mindössze hat teljes évfolyam.

A négyes szerkesztőbizottság már októberre megbomlott. Szerkesztőként attól fogva egy darabig csak Aradi Zsolt jegyezte a lapot. Katona Jenő neve több évre eltűnt a címlapról, írásai sem szerepeltek három éven át. Mihelics Vid egy ideig főmunkatársként vett részt a szerkesztőség munkájában. Balla Borisz viszont már az első év karácsonyi számában újra szerkesztőként szerepelt – „visszaérkezve hosszú franciaországi tartózkodásából”. Főmunkatársként később többen is megjelennek, hosszabb-rövidebb időre tekintélyükkel is támogatva a lapot, főként neves pápi személyek vagy országosan elismert katolikus tudósok. 1932 márciusától „az ifjú katolicizmus folyóirata” felirat helyébe ez kerül: „aktív katolikus orgánus”. A változás mögött nem a folyóirat eredeti szellemiségének valamiféle módosulását kell keresnünk. Inkább a *katolicizmus* szót érezhették ridegnek, vagy az *ifjú* jelzőt félrevezetőnek. A lap mindvégig sokat foglalkozott a fiatalok problémáival, de nemcsak a fiatalokat kívánta megszólítani. Az *ifjú katolicizmus* szókapcsolat nem egy nemzedék-re, hanem inkább egy léleken fiatal, megújulásra kész embercsoportra utalt.

Ez a keresgélés, ezek a személycserék bizonyosan jeleznek valami tapogatózást, tisztázatlanságot az egész vállalkozás körül, amely a későbbi évek során sem szűnt meg teljesen. Ha a munkatársak nevét figyeljük, megállapíthatjuk, hogy kevés az igazán kitartó közöttük. Valójában az alapító gróf személye tartja össze a lap történetét. Ő nyilván nagyon elszántan igyekezett érvényre juttatni azt a szellemet, elkötelezettséget, amely a folyóirat megindítására ösztönözte, de többször kényszerült arra, hogy megváljon egy-egy munkatársától, és mások után nézzen. Mindvégig fontos a folyóirat külföldi kapcsolatrendszere. Újra meg újra közöl francia, német, angol, olasz szerzőktől cikkeket, megnyilatkozásokat, olykor keretbe foglalva egy-egy hosszabb idézetet, de sokszor olyan hosszabb írásokat is, amelyeket egyenest a Korunk Szava számára írtak. Állandó külföldi munkatársak írásaira is épít a lap.

A folyóirat szokatlanul „színes” olvasnivalóval fordul közönségéhez. Eseményekre is fölhívja a figyelmüket, amelyek akár az egyházi, akár a politikai életben fontosnak mondhatók. Elemző tanulmányokat közöl a társadalom, a gazdasági élet kérdéseiről. Abban igyekszik az emberek segítségére sietni, hogy keresztény lelkiismerettel tájékozódjanak a világban, mély és tevékeny hittel munkálkodjanak a kisebb közösségek s az egész emberiség életének megjobbításán. A modern pápák, a

keresztények társadalmi felelősségét hangsúlyozó püspökök és hittudósok szavát közvetíti ez a lap, a *Quadragesimo anno* szellemét. Lelkiéletre és közéleti felelősségtudatra is „nevel”. Figyelmeztet a liberális kapitalizmus és a kommunizmus programjának veszedelmeire, hét éves története során egyre nagyobb súllyal az előretörő nemzeti szocializmus újpogány erőszakosságára. A *kultúra* az élet s a közélet egyik nagyon fontos alkotó elemeként érdekli a szerkesztőket.

A művészetek közül legtöbbit az irodalommal foglalkozik a lap, de szépirodalmi alkotást eleinte egyáltalán nem közöl, később néhány költőtől verseket igen, de prózát sose. Harmincettől kezdve Horváth Béla tűnik fel munkatársai közt, ő lírai költeményeivel s Claudel, Chesterton verseinek fordítójaként is a közönség elé lép. Erdélyi Józseftől közöl még több költeményt a folyóirat, más költőktől inkább kivételesen egyet-egyet. Az irodalmi élet áramlatai közül elsősorban a francia katolikus megújulás képviselőit mutatja be, olykor egy-egy rövid szemelvényt is hoz némelyiktől, de inkább gondos méltatásokban, esszéikben mutatja be őket. Az élő, alkotó magyar regényírókat Possonyi László több részes tanulmányorozatban ismerteti, és bírálja, értékeli is. Egy-egy munkatárs rövid recenziókban vagy olykor valamivel hosszabb, alaposabb kritikai cikkekben felhívja az olvasók figyelmét jelentősebb művekre, az irodalmi élet nagyobb eseményeire (például a Nyugat megjelenésének harmincadik évfordulójára). A recenziók olykor névtelenül jelennek meg, de ezek az írások mindig igényesek, s katolikus szemmel az egész irodalmi életéről igyekeznek, tudnak tájékoztatást adni. Némelyikük megérdemelné, hogy az utókor is számon tartsa őket.

Az irodalom mellett – Bartók és Kodály működésének idején – a zenei élet eseményeire is figyel az új folyóirat. Ír zenepedagógiáról, kórustalálkozókról. Lassanként rendszeres színházi rovata alakul ki. Foglalkozik a rádió s a népszerű új művészet: a film társadalmi ízlést alakító szerepével, esztétikájával is. Eredményekről számol be, esetleges tévutaktól igyekszik távol tartani az olvasóit. Közöl cikkeket, elemző írásokat a modern egyházművészetéről, épülő templomokról, kiállításokról. Egy-egy vitatott alkotás körül lehetőséget teremt a diszkusszióra. Meghív néprajzosokat, hogy szakavatott módon bevezessenek a népi vallásosság hagyományába. Kapcsolatot teremt a korszerű, fiatal tudománynak: a szociográfiának művelőivel is.

Mindebből kitűnik, hogy a Korunk Szava nemcsak katolikus világnézeti elkötelezettsége miatt, hanem jellegénél fogva is különbözött a Nyugattól. Annál meglepőbb s jelentősebb, hogy a Nyugat néhány írója eléggé hamar felfigyelt erre az újszerű katolikus folyóiraatra. Először talán Illyés Gyula. Ő 1933 tavaszán közölt emlékeztető tanulmányt a Nyugatban a *Katolikus költészet*ről. Összevetette benne a francia és a magyar katolicizmus helyzetét, társadalmi szerepét:

Amilyen szerencsés helyzetben van a francia egyház, olyan nehéz a magyar állapota, a szellem szempontjából. Apostolokat vár, és könnyen zsoldosokat kaphat [...] pirulnom kell, ha egyházi ajakról a lemondást, a szegénységet, a földi javak megvetését, a szellemnek a matéria feletti elsőbbségét hallom magasztalni. [...] Így olvasom ifjú arisztokratáink »aktív kato-

likus« folyóiratát, a Korunk Szavát is [...] megzavarodom, s nem tudom, a forradalmiság vagy a katolicizmus őszinteségében higgyek-e.¹

A francia egyházat a forradalom már a 18. század végén megfosztotta birtokaitól és feudális múltjának terheitől. A magyar katolikus egyházban Illyés elsősorban a földbirtokost látja. A Korunk Szava „ifjú” katolicizmusában pedig csak a friss hangosságot veszi észre, azt nem, hogy ez a lap épp azon igyekszik, hogy az egyházat feudális múltjából kivezesse. Nem lemondásról és a földi javak megvetéséről papol, hanem a gazdagok társadalmi felelősségére figyelmeztet.

A puszták népének fia különösen bizalmatlan az arisztokraták iránt. A Korunk Szava háza táján valóban több is megfordult, de igazán jelentős, meghatározó szerepe a már nem egészen ifjú gróf Széchenyi Györgynek volt. Őt aligha ismerte közelebbről Illyés, s úgy látszik, a Széchenyi név sem figyelmeztette arra, hogy itt talán érdemes volna félretennie elfogultságát. Pedig ez a gróf dédnagybátyjának gesztusával áldozta nem egy évi jövedelmét, hanem jószerivel éveken át majd minden jövedelmét – épp a szociális igazságosságért küzdő Korunk Szavára. Az Akadémiát már nem kellett megalapítania, s minden bizonnyal kevesebb vagyona volt, mint a „legnagyobb magyar”-nak. 1938-ban azonban valószínűleg Illyés is felfigyelt erre a Széchenyire, amikor – legitimista meggyőződésétől is vezettetve – egy héttel az Anschluss után az Országgyűlésben interpellációval fordult a miniszterelnökhöz. Azt indítványozta, hogy az ország tiltakozzék az ellen, amit Hitler Ausztriával tett. Az Országgyűlési Napló szerint kijelentette: „siratjuk Ausztria függetlenségét”. Néhány hét múlva bekövetkező halála annak a drámai helyzetnek következménye volt, amelynek ott és akkor főszereplője lett. Azóta azt is számon tartjuk, hogy fia, Széchenyi Pál honvédszászlós, 1944 decemberében egy SS-járőrrel vívott fegyveres összecsapásban halt hősi halált.

A Korunk Szava reagált Illyés említett tanulmányára. Nem arra a „személyes” suhintásra, amelyet a szerző közvetlenül ellene intézett, hanem a tanulmány egészére. Már az 1933. április 15-i számban közölte Just Béla írását: „*Kritika*” a *katolikus költészetéről* címmel. Ez a válasz – lassan nyolcvan év távlatából – természetesen elfogultnak látszik, de Illyés gondolatmenetének bizonyos egyoldalúságaira is rámutat. A Korunk Szavának finom mozdulata, hogy Just Béla tanulmánya mellett közli Possonyi László írását Mécs László *Legyen világosság* című verseskötetéről. Illyés épp ennek címadó versét szedte kegyetlen kézzel ízekre az említett tanulmányban, mint „legsikerültebbet” a kötetben olvasható versek közül. Possonyi nem száll vitába vele, de megállapítja: „Mécs László a legszebbet érte el, amit költő elérhet: tömegek fogadták szívükbe, és állandóan előre viszi annak a tömegnek a láza, amelynek vigasztalója kell legyen. Ennek a [...] közösségi munkának tüzeiben [...] sok kritikai kifogás és okvetetlenkedés porrá és hamuvá perzselődik.”² Ez a megállapítás nem egészen meggyőző, de mindenesetre meggondolkodtató. Több pusztá debatterfogásnál.

¹ ILLYÉS Gyula, *Katolikus költészet* =I. Gy., *Iránytűvel*, Bp., Szépirodalmi, 1975, I, 347.

² JUST Béla, „*Kritika*” a *katolikus költészetéről*, *Korunk Szava*, 1933, 133.

Az ügynek volt folytatása is. A Korunk Szava június elsejei számában átveszi az erdélyi *Tábortűz*-ből Reményik Sándor cikkét: *Külről (Megjegyzések Illyés Gyula: Katolikus költészet című cikkére a Nyugat április 1-jei számában)*. Reményik Sándor „külről” szól a kérdéshez, kétszeresen is, mert egyfelől erdélyi, másfelől protestáns. A Korunk Szava szerkesztőjének ítélete szerint mégis (vagy épp ezért?) ez az írás „a legméltóbb és leghivatottabb válasz a Nyugatnak”. (Érdekes: itt már nem Illyésnek, hanem a Nyugatnak szól ez a válasz!) Reményik Sándornak ezt az állásfoglalását Babits Mihály is jelentősnek találta. Egyik értékelő mondatára különös szigorral reagál:

Mikor azt olvassuk Reményik tollából, hogy »Mécs Lászlónak vannak olyan csúcsai, amelyekre nem fog feljutni soha sem Illyés Gyula, sem én« [Reményik itt természetesen nem Babitsról, hanem önmagáról beszél!]: különös érzés fog el bennünket, mintha egy gyönyörű termófa oktatóná ki ifjabb társát tiszteletre a háztetőn felburjánzott vadsóska iránt.”³

Megérdemelné, hogy az ide tartozó írásokat kötetbe gyűjtsük. De nemcsak vitatkozó *írások* születtek válaszul. A Korunk Szava 1933. július 15-i számában is olvashatunk arról, hogy Sík Sándor, Mécs László, Kincs István és Harsányi Lajos kezdeményezésére a katolikus írók július elsején és másodikán kongresszus rendeztek, és Munkaközösséget alapítottak. Megkérték a Szent István Társulatot, az Élet és a Korda vállalatokat modern külföldi és magyar katolikus szellemű munkák kiadására. Irodalmi estet is rendeztek, „melyen Eckhardt Sándor dr. egyetemi tanár mondott bevezető beszédet”.

Az is említésre méltó, hogy e híradás után a lap „P(ossonyi) L(ászló) recenzióját közli Illyés Gyulának frissen megjelent kis kötetéről”, *Az Ifjúságról*. Ebben a méltatásban nyoma sincs valami sértődöttségnek vagy épp ellenséges indulatnak:

Háború utáni költészetünkben jelentős lépés ez a kis önéletrajz-költemény, amely negyven oldalon át igazi költészetet, lírát, igazi népiséget sugároz. Adja Isten, hogy Illyés Gyula tovább haladhasson ezen az úton, és a költészetében bujkáló spiritualitás ne vesszen el más programok útvesztőiben, hanem transzcendentális távlatok felé fejlődhessék.

Ez nem az „örök harag és magázás” kamaszos hangja, hanem valódi keresztény hang. Illyés Gyula neve, költői és prózai alkotásai később is gyakran szóba kerülnek a Korunk Szava hasábjain, mindig tisztelettel és megbecsüléssel.

Nem sokkal Illyés említett kritikái megjegyzése után Babits Mihály is tanújelét adta annak, hogy a Korunk Szavát figyelmére méltatja. 1933 szeptemberében ugyancsak a Nyugatban reflektált egy bírálatra, amely az ő katolikus költő voltát vitatta, s katolicizmusát „esztétikai katolicizmusnak” minősítette. Ez a cikk Oláh-Vas Tamás tollából a Magyar Kultúrában jelent meg.⁴ Babits nem utasítja el ezt a minősítést, de Vas Tamás ítéletével vitába száll:

Szívesen vállalom ezt, s úgy gondolom, még mindig krisztusibb esztétakatolikusnak lenni, mint párt és politika katolikusának [...]. Mondják, a katolicizmus ma modern és időszerű, s ifjúkatolikus barátaim szeretnék azonosítani »korunk szavát« az Isten szavával. [...] Akár-

³ BABITS Mihály, *Könyvről könyvre*, Bp., Magyar Helikon, 1973, 151.

⁴ OLÁH-VAS Tamás, *A beteg költő*, Magyar Kultúra, 1933, II, 49–51.

hogy is van ez, a kielégületlen emberi lélek még mindig biztosabban nyújtózhat Isten felé az elefántcsonttorony bástyáiról, mint a koráramlat omlatag hullámhegyéről.⁵

A Korunk Szava (amely a maga módján elhatárolódott a konzervatív, vagy legálábbis másféle megújulást sürgető Magyar Kultúrától) nem vette magára Babitsnak ezt a megjegyzését, nem reagált rá. Pedig alig kételkedhetünk abban, hogy Babits – bizonyos mértékig egy kalap alá véve a két katolikus folyóiratot –, míg a Magyar Kultúrában megjelent bírálatra reagált, a Korunk Szavára célzott. A címét alkotó szókapcsolatot kisbetűvel írta ugyan, de az *ifjúkatolikus* szó, a *koráramlat omlatag hullámhegye* kifejezés a Korunk Szava atmoszféráját idézi. Babits jobban szerette öröknek, réginek látni az egyházat. Féltette minden sürgölődő és felszínes megújulástól, s maga idegenkedett minden effajta programtól.

Megint csak megállapíthatjuk: a Korunk Szava megkülönböztetett figyelemmel követte és kommentálta Babits Mihálynak minden jelentős alkotását. Possonyi László a kortárs magyar regényírókról szóló sorozatában értő tisztelettel mutatta be a regényeit. Nagy megbecsüléssel, örömmel ünnepelte az *Amor sanctus*t, a latin nyelvű himnuszköltészet remekeit bemutató műfordításokat. Később külön, hasábos ismertetésben méltatta Babitsnak *Az európai irodalom történetéről* szóló két jeles kötetét. 1934-ben pedig *Nemzeti és nemzetközi Isten* címmel dr. Pongrácz Kálmán írt cikket a januári számba, amelynek kiinduló pontja „Babits és a magyar kritikai irodalom egyik legszebb tanulmánya: *Az írástudók árulása*”. Emlékszünk, Babits ebben a tanulmányában Julien Benda gondolatait építette tovább. A Korunk Szava tanulmányírója egészen egyértelműen Hitler ellen fordítja a nemzetek feletti Isten nagyságát ünneplő gondolatmenetet.

Babits figyelmét bizonyára nem kerülték el ezek a megnyilatkozások. Lassanként ráeszmélt arra, hogy a Korunk Szavában nem ellenfelet kell sejténie, hanem igazi baráttra találhat. Mindenesetre 1937-ben a lap karácsonyi számát megtisztelte azzal, hogy *Karácsonyi énekét* közölte benne. Nem is akárhogyan, hanem így: „Barátságos ajánlással: a Korunk Szavának, Karácsonyra: Babits Mihály.” A folyóirat szerkesztői nagyon megbecsülték ezt a kitüntető gesztust. Az öt négy-négysoros versszakból álló költeményt külön lapon közölték Buday György metszetével.

Tovább kutakodva a Korunk Szava első évfolyamainak fogadtatására vonatkozó emlékek között, Illyés és Babits megjegyzései után érdemes felfigyelnünk azokra a sorokra, amelyekkel egy akkor nemrég érettségizett fiatalember fejezte ki az új folyóirat iránti elismerését. Szabó Zoltán a Napkelet hasábjain elemezte 1933-ban *A háború utáni fiatalság* helyzetét. Először a Nyugatról mondja el korántsem hízelgő véleményét:

A Nyugat második generációjában egyenesen megtagadja a kezdők forradalmi örökségét, és egy külön akadémiai hátrál [...]. A Nyugatnak van egy fiatalsága, amely látható, tehetséges, de legfeljebb színárnyalatokban produkálja az újat, amit a generációja hozni tud. Végső dekadenciáját mutatja egy művészeti fejlődésnek, bizonyos általános kultúrnyívtól, ennek nem sülyed alája, és ebből nincs, aki kiemelkedjék.

A hosszas elemző fejtegetés végén pedig ezt írja:

⁵ BABITS Mihály, *Könyvről könyvre*, i. m., 175.

Ma revidéáljuk a liberalizmus álláspontját arról az úgynevezett sötét középkorról, amely egy Szent Ferenc-i világlátást termelt ki magából. Új középkor elé harangoznak a szociális irodalmi nézetekben alakult művészeti szentélyekből is, és a spengleri jóslatot az Untergang des Abendlandesről a liberalizmus és a kapitalizmus alkonyának hirdetésévé módosítják. A legfiatalabb generáció megtagadja az előtte járó fiatalok történelmi materializmuson alapuló földi hitvallását, és a földön járó, de égbe tekintő ember hitében jobban hisz, mert ennek a hite hit marad és nem cél, ami elmúlik, ha megszűnik cél lenni, és eredményé válik [...] Elég legyen ehhez a fiatal katolicizmusra és a Korunk Szavára utalnom [...]. Az aktív katolikus orgánum, ha egész létével és modernségével nem bizonyítana egyebet, mint azt, hogy nem kell föltétlenül marxizmushoz folyamodni azért, hogy fiatalnak és újnak higgyék a fiatal, eleget tett.⁶

Nem csoda, hogy a Korunk Szava felfigyelt ezekre az elismerő, méltató sorokra. Idézte is őket más, hasonló elismerések között. Szabó Zoltánt pedig nemsokára „felfedezte” mint ifjú szociográfust, *A tardi helyzet* szerzőjét. Ez a könyv a Cserépfalvinál jelent meg egy sorozat első darabjaként.⁷ Néhány héttel a megjelenése után a Korunk Szava 1936-os évfolyamának júliusi kettős számába Simándy Pál írt róla egész hasábos ismertetést. A következő években aztán a lap munkatársai közt találjuk Szabó Zoltánt. ’38-ban itt állított szép emléket Széchenyi Györgynek:

Volt életében egy pillanat, ez év tavaszán, amikor ő volt a magyar. Akik körülötte ültek, mikor felszólalt, előbb dermedten hallgatták, aztán lehurrogták, holott ha nem érezték ugyanazt, amit ő kimondott, aligha tarthatták magukat magyaroknak. Szava, ez a gyöngye hang, durva zajokba fulladt el azokban a napokban, de a jobbak kézről kézre adták tovább beszédének szövegét, melyet a délutáni lapok közöltek. Olvastad? – kérdezték olyan hangsúllyal, mintha azt is mondták volna: egy-két igaz talán mégis találtatik a városban, mely oly gyáván és oly alkudón viselkedett, hogy abban a pillanatban csakugyan megérdemelte volna az égből leszálló tűzvészt, mint egykor Szodoma.⁸

Ennek a *Kortársak* című írásnak második „szereplője” Illyés Gyula: „Amit Illyés Gyula ért újabb írásaiban, nevezhetném írói szerepnek és szellemi hagyománynak. Mondhatnám azt is, hogy a múltat érti, és mondhatnám azt, hogy az örökkévaló szabadságharcot. De mondhatnám egész egyszerűen azt, hogy a magyarságot érti, és hogy egy a szükségés.”⁹ Milyen különös játéka a véletlennek! Egy fájdalmas év ugyanazon a papírlapon rajzolja elénk az arisztokrata és a népfői alakját. Nem fogtak kezét egymással, de ugyanannak az ügynek szolgálatában magasodnak fel mind a ketten.

Ha már találkozásokról esik szó, érdemes megjegyeznünk, hogy a Korunk Szava 1938. szeptemberi számában, amely gróf Széchenyi György halálhírét közölte, közreadta Pethő Sándornak *A magyar társadalomhoz* intézett felhívását is, amellyel az augusztus 25-én megjelent új napilapot, a Magyar Nemzetet ajánlotta az ország figyelmébe. A szerkesztőség így vezette be ezt a közleményt: „A Korunk Szava örömmel közli a legnagyobb élő magyar publicista, Pethő Sándor új lapjának programját, és hívja föl olvasói figyelmét a Magyar Nemzetre”. Ez önmagában is jelen-

⁶ SZABÓ Zoltán, *A báború utáni fiatalság* = Sz. Z., *Hazugság nélkül*, szerk. ANDRÁS Sándor, Bp., Héttorony, é. n., 42–54.

⁷ SZABÓ Zoltán, *A tardi helyzet*, Bp., Cserépfalvi, 1937 (Szolgálat és Írás Munkatársaságának könyvei, 1).

⁸ SZABÓ Zoltán, *Kortársak*, Korunk Szava, 1938, 553.

⁹ *Uo.*

tős, baráti gesztus volt, de a szerkesztőség a felhívást követően az olvasók elé adta Szabó Zoltánnak *Levél Pethő Sándorhoz* című hosszú helyzetelemző írását is. Ennek ünnepélyes hangütését érdemes idéznünk:

Mikor ezeket a sorokat írom, Főszerkesztő Úr, a bizonytalanság óráit éljük s az ősz elkezdődött. Az idő, amelyben élünk, emberfeletti méreteket öltött, és valahol megint döntenek a jövőről, mely ki tudja, jövő lesz-e és magyar lesz-e? Most elmondhatjuk mi is, mint a régiek, hogy a múlt kiesett hatalmunkból, de nem mondhatjuk el velük, hogy a jövőnek urai vagyunk. A jövőnek ma legfeljebb szolgálói lehetünk, azok is csak akkor, ha szerencséje lesz ennek a szerencsétlen országnak, s magasabb hatalmak így engedik. És mégis szolgálnunk kell ezt a jövőt. Akkor is, ha kevesen vannak az igazak, és még kevesebben a választottak.

A helyzetelemzést, amely ez után a bevezetés után olvasható, figyelmesen, megrendült egyetértéssel olvashatta a *Levél* címzettje, mert nyomban meghívta Szabó Zoltánt készülő lapjához. Ennek köszönhetjük az új lap *Szellemi honvédelem* rovatát, s azokat a cikkeket, amelyeket abban a következő év során rendre megírt Szabó Zoltán. Ezek a cikkek az ő életmű-sorozatában ma vaskos kötetet alkotnak.

A kezdetekről, a Korunk Szava programjáról, fogadtatásáról írtam eddig, s egy-egy felvetődő szál követése a laptörténet utolsó számaiig vezetett. Most szót kell ejtenem arról, hogy a folyóirat rövid történetében fordulópontot vagy legalább jelentős határvonalat jelentett az 1935-ös esztendő. Vásárhelyi Miklóst idézem, aki a Korunk Szaváról szóló érdekes tanulmányában így írja le az eseményeket:

A szakítás 1935 tavaszán következett be. Sajnálatos, látványos és botrányos külsőségek közepette. Balla Borisz, Aradi Zsolt és Possonyi László ultimátumban követelték Széchenyi Györgytől, hogy adja át nekik teljhatalommal a lap szerkesztését, s mivel a lap tulajdonosa erre nem volt hajlandó, kiléptek a Korunk Szavától és Új Kor címen új aktív katolikus orgánumot alapítottak, amelynek első száma 1935. április 20-án jelent meg. Széchenyi gróf elszigetelődött, magára maradt, beteg, kézirat, szerkesztők, szerkesztőség és kiadóhivatal nélkül. Lapját átmenetileg meg sem tudta jelentetni 1935. március 15. után. Csak április 15.–május 1-jei keltezéssel, tehát másfél hónap múlva jelent meg a következő, hevenyészve összeállított kettős szám Széchenyi szerkesztésében és kiadásában, majd május 15-én jelenik meg a fejlécen az új szerkesztő, Katona Jenő neve.¹⁰

Az ügy megítélésében máig is nehéz állást foglalnunk. Az elszakadó három fiatal nemcsak az Új Kort alapítja meg, hanem a Vigiliát is. Ennek kiadására már korábban készültek. A Széchenyi György vezetése alatt működő Korunk Szava úgy hirdette szándékukat, hogy egy kifejezetten irodalmi jellegű folyóirat kiadását tervezik, amely a Korunk Szavának szinte testvéreként jelenik majd meg, közös kiadóhivattal, közös terjesztésben. Vásárhelyinek alighanem igaza lehet abban, hogy a váratlan szakadásnak politikai háttere lehetett. A három „fiatal” készebbnek mutatkozott a Gömbös-kormánnyal együttműködni, mint azt Széchenyi helyeselhette volna. Ily módon Katona Jenő felbukkanása a folyóiratnak valamelyes balra tolódását jelentette. Nem a kommunizmussal való barátkozást, hanem inkább a Hitlerrel való szövetség elszántabb elutasítását. A lap régi munkatársait váratlanul érte ez a szakítás. Többen tanácstalanok voltak. Volt, aki csatlakozott az Új Korhoz, volt, aki hűséges

¹⁰ VÁSÁRHELYI Miklós, *A Korunk Szava*, Vigilia, 1986/6, 443.

maradt Széchenyihez. Szabó Zoltánt például egy darabig az Új Kor táborában találjuk, aztán újra a Korunk Szavának ír. Katona Jenő, akivel egyébként kevéssel halála előtt életinterjút készített Vásárhelyi Miklós,¹¹ 1905-ben született. A váci piarista gimnáziumban érettségizett mint papnövendék. Aztán Rómában, a Collegium Germanico-Hungaricum növendékeként folytatta tanulmányait. Majd világi pályára tért, Budapesten találjuk, az Eötvös-kollégium növendékeként. Végül Bécsen fejezte be az egyetemet.

Vásárhelyi Miklós – már említett tanulmányában – nagy elismeréssel szól arról a munkáról, amelyet Katona Jenő végzett a Korunk Szava háza táján. A szerkesztőség körül „bátor és következetes munkatársakból” megbízható gárdát alakított ki, a folyóirat „szellemi irányítójának” 1937-től megnyerte Szekfű Gyulát. A lap bátran szembefordult azokkal, akik vállalták a közelgő háború szellemi, hangulati előkészítését. Rendre tiltakozott „a totális állameszme előretörése” ellen. Az első és egyedüli keresztény sajtóorgánium volt, amely már az első zsidótörvényt elutasította: „Katolikus ember ezt a javaslatot jó lelkiismerettel nem teheti magáévá”. Ezzel a nagyon határozott mondattal zárta gróf Széchenyi György azt a cikkét, amely a Korunk Szava 1938. május 1-jei számában az új törvényjavaslattal foglalkozott. Széchenyi György a pápa, XI. Pius *Mit brennender Sorge* kezdetű enciklikájára hivatkozik, amelyről a Korunk Szava nyomban megjelenése után hírt adott, s amellyel aztán többször foglalkozott. XI. Pius 1937 márciusában két jelentős enciklikát adott ki: 14-én a *Mit brennender Sorge*, 19-én a *Divini Redemptoris* kezdetűt. Az első a nemzetiszocializmus, a második a kommunizmus tévedéseit utasítja el. A Korunk Szava már április 1-jei számában bemutatta ezeket a pápai megnyilatkozásokat „A Gondviselés iránti mélységes hálával és jogos öntudattal” megállapítja, hogy a nemzetiszocializmus elítélő *Mit brennender Sorge* igazolja azt a bátorságot, amellyel ő maga – egy időben talán egyedül a magyar katolikus sajtóorgániumok közül – vállalta a küzdelmet a német példa hazai „torz hatásai” ellen. A későbbiekben többször visszatér a folyóirat ennek a pápai megnyilatkozásnak elemzésére, külön cikkben vizsgálja magyar sajtóviszhangját.

A német példa „torz hatásai” nemcsak az antiszemitizmus előretörésében mutatkoztak meg. A Korunk Szava 1938 júliusában Keresztury Dezsőtől közölt alapos tanulmányt *Hadúr vagy Krisztus – germán turánizmus vagy keresztény magyarság* címmel. A szerző először a közelmúlt néhány eseményére mutat rá. Visegrád mellett „Attila, Árpád és Koppány tiszteletére” tornyot emeltek, amely körül azóta pogány vallási szertartásokat tartanak. (Erről egyébként már hírt adott a Korunk Szava.) *Turáni Roham* címmel megjelenik egy sajtótermék, amelynek felirata azt hirdeti: „Él a magyarok Istene! Rajta kívül idegen Isteneid ne legyenek!” A pángermán és a pánszláv összefogáshoz hasonlóan némelyek pánturanizmusról álmodoznak. A szerző ítéletét jól kifejezi egy tömör mondata: „Német maszlag – turáni áfium”. Bölcsességét pedig elénk idézheti írásának néhány mondata: „A mi férfimunkánk itt folyt le Európa keleti felében, a Dunamedencében, életünk innen táplálkozik, halottaink itt

¹¹ *Katolikusok szellemi ellenállásban: Beszélgetés Katona Jenővel*, a beszélgetés résztvevői: VÁSÁRHELYI Miklós, POMOGÁTS Béla, TVERDOTA György, Literatura, 1980, 112–127.

nyugosznak, emlékezetünk és öntudatunk az itt töltött ezerévet foglalja magába, mint örök tanítást. Ami azelőtt volt: ködös, öntudatlan gyermekkor, fakó sejtelen, valótlán, távoli mese. De aki fél a valóságtól: *a mesébe menekül.*¹²

A Korunk Szava kezdettől hivatásának érezte, hogy a Trianon után részekre szakított magyarság nemzettudatát, hazaszeretét katolikus lélekkel hassa át. Ápolta a kapcsolatokat a kisebbségi sorsra jutott magyar közösségek lapjaival, egyesületeivel. Cikkeket közölt a határokon túlra szakadt városok, tájak életének alakulásáról. Sokszor kisebbségi sorsra jutott szerzőktől is, akik nem zárkóztak el a cseh vagy a román szellemi élettől, hanem inkább kapcsolatokat építettek ki vele. Igyekezett képviselni azt a reményt, hogy épp a közös katolikus vagy keresztény örökség segíthet ezeknek a szomszéd népeknek egymásra találásában, hogy ne egymás ellen, hanem együtt készítsék a jövő útjait. Példaként érdemes a lap 1936-os évfolyamából Borsody István írását említenünk: *Pesttől Prágáig – és vissza...* A szerző három pesti fiatalembernek mutatta be Prágát, akik Berlinbe utaztak, s kiszálltak a vonatból, hogy ott szétnézzenek. Örömmel számol be arról, hogy a három látogató felszínes kíváncsisága mélyebb érdeklődéssé változott közös sétájuk és beszélgetésük során.

Egy csehszlovákiai magyar számára öröm volt pesti szájból komoly szót és beismeréseket hallani, amikor Budapesten nem egyszer szégyennek hallotta megbélyegezni azt, ha valaki Prágában jár egyetemenre. Magyarországon általában [...] frázisokból álló informálatlan, nemtörődöm kijelentésekkel szokták meglepni a Szlovenszkóról átutazó kisebbségi magyar embert. Magyararúlónak szeretik nevezni, ha egy szlovenszkói más véleményen van, mint ők, és nem tudják megérteni, hogy lehet valaki magyar másképp és másutt is, mint Magyarországon.¹³

A Korunk Szava hírt adott a határokon túl megjelenő magyar folyóiratokról, társadalmi és az egyházi élet fontos eseményeiről. Korán kapcsolatot talált például az erdélyi papság kimagasló alakjával, Márton Áronnal, s később örömmel számolt be arról, hogy 42 éves korában püspökké szentelték.

Ha a folyóirat évfolyamait bekötve szemügyre vesszük, feltűnik, hogy a '37-es és a '38-as kötet jóval vastagabb a megelőzőeknél. Valóban több mint kétszáz lappal nagyobb ezeknek az anyaga. Ezt a terjedelemben való növekedést még nagyobbak látjuk, ha meggondoljuk, hogy 1937-ben egy sajtósorosozat kiadására is vállalkozott a folyóirat:

A Korunk Szava úgy határozta el magát, hogy az igaz és ingathatlan keresztény és magyar ügy érdekében a magyar nép legszélesebb rétegeihez fordul. Így született meg a Korunk Szava népkönyvtár. [...] Reális, higgadt, tisztánlátó magyarságot szeretnének nevelni ezek a füzetek, melyek egyszerre szolgálgják majd a szociális magyar haladás, a keresztény nemzeti gondolat s a népies magyar művelődés ügyét.¹⁴

Akkoriban az iskolázatlan emberek közt nem volt még használatban a rádió. Könyvet, folyóiratot nem sokan vettek a kezükbe. Egy olcsó füzetesorozat darabjai vi-

¹² KERESZTURY Dezső, *Hadúr vagy Krisztus – germán turánizmus vagy keresztény magyarság*, Korunk Szava, 1938, 421.

¹³ BORSODY István, *Pesttől Prágáig – és vissza...*, Korunk Szava, 1936, 235.

¹⁴ Korunk Szava, 1937, 225.

szont sok emberhez eljutottak. A lap megszűntéig, másfél év alatt 26 ilyen füzet jelent meg. Néhányat emlétek példaként: Bajcsy-Zsilinszky Endre: *Német világ Magyarországon*; Kozma Erzsébet: *Nemzeti szocializmus és keresztény erkölcs*; Kerék Mihály: *Izgató szavak helyett földet a magyar népnek*. A 8–9. kettős szám XI. Pius pápa körlevelét adta közre *Az istentelen kommunizmusról*; a 10–11. a másik enciklikát, a katolikus egyház helyzetéről Németországban.

A társadalom, a nemzet, az egyház életének nagy kérdései közt jutott-e figyelem a művészet, a kultúra, az irodalom ügyére? Igen. A folyóirat utolsó évfolyamainak vissza-visszatérő munkatársa lett a fiatal Bálint Sándor. Népi búcsújáróhelyeket mutat be, de külföldi útjairól is beszámol. Írásai hatvan, hetven év távolságából is elevenen szólítanak meg. Pilinszky János prózai remekei mellé illenek.

Említettem már Keresztury Dezső nevét. Az 1938-as évfolyam minden számában találkozunk vele. Nagy hozzáértéssel, friss figyelemmel ő írta akkor a színházi tudósításokat. 1935-ben Ágoston Julián, a tehetséges fiatal ciszterci szerzetes, papköltő írt tanulmányorozatot a lapba a nagy témáról: *A katolikus irodalom problémáiról*. Mintha az akkor megjelent első Vigilia-számban megszólaló Sík Sándor gondolatait fűzné tovább: „A katolikus irodalom mindenben irodalom [...] először katolikusnak, másodsor irodalomnak kell lennie [...]. Csakhogy ebből még semmit sem tudunk meg. A problémák ez alapmegállapítás után jönnek.”¹⁵ 1937-ben Rónay György cikke jelenik meg: *Irodalomszemléletünk kérdéséhez*.¹⁶ Találkozunk a másik fiatal papköltő, Pusztai Sándor írásaival, megszólal Rómából Szauder József, több értékes, lebilincselő könyvismertetéssel állandó szerzőként szerepel Thurzó Gábor, Kunszery Gyula, Füsi József, Lovass Gyula. Megrendülve olvassuk a '37-es évfolyamban Horváth Béla írását József Attila: *Nagyon fáj* kötetéről: „A magyar verselésnek soha nem sejtett tökéletességét teríti ki a költő ebben a könyvben. Ellenállást hirdet a gonoszszággal szemben, a szentek kérlelhetetlen álláspontján, ez a költő a megalázottaké, a nyomorultaké, a szegényeké, amint Isten megparancsolta.”¹⁷ Aztán Katona Jenő már halálhírének vételekor írja róla emlékező sorait: „Esengte a szelíd jövőt, de ehelyett csak a reménytelenséget kapta osztályrészü.”¹⁸

A magyar irodalomtörténeti emlékezet gazdagabb lesz, ha számon tartja a Korunk Szavában megjelent kritikákat, irodalmi ismertetések, emlékezéseket. Horváth Béla, Gogolák Lajos többet érdemel, mint hogy csak a sebek miatt tartsuk számon őket, amelyeket Radnóti Miklós szívéen ütöttek. Nyilván vétkesen, de talán inkább meggondolatlanul, mint valódi rosszindulatból. A harmincas évek fájdalmasan jellegzetes gyümölcsét tehetjük asztalunkra, ha le-le vesszük a polcra ennek a fiatalos bátorsággal szerkesztett, rövidletű folyóiratnak kincses, beszédes kötetét.

¹⁵ ÁGOSTON Julián, *A katolikus irodalom problémái*, Korunk Szava, 1935, 229.

¹⁶ RÓNAY György, *Irodalomszemléletünk kérdéséhez*, Korunk Szava, 1937, 429.

¹⁷ HORVÁTH Béla, *József Attila: Nagyon fáj*, Korunk Szava, 1937, 396.

¹⁸ KATONA Jenő, Korunk Szava, 1937, 731–732.